

san tan ni filan - nimòrò 132
 feburuye kalo - san 1983
bp:24 - bamakò (mali)
 telefon: 22-21-04 CCP : 0155
 dòròmè 5
kibarudilaw kuntigi: amadu ganyikanté

kibaru

a bë bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

"kabaaru" bëna bò fulakan na mòti mara kònò

Fosi tè latigè dinyè kònò ni sababu t'a la. Fosi sababuntan tè. O la sa, ni fèn o fèn kèra Malí kònò kunnafonisèbènko la an ka kanw na, o sababu bòra balikukan na.

Balikukalansow ani kalandenw cayali nana ni "Kibaru". bangeli ye kabini marisi kalo tile 10 san 1972. Min bòra "kibaruko la" o dogolen tè malidenw kelen si la.

"Kibaru" baara nyèli ; a yiriwali ; a sinsini n'a tògò diman bòra Mälliden nyumanw na, n'olu y'a kanubagaw ye, i n'a fò minnu b'a bakuruba san k'a kalan ani minnu bë lètèrè ci a ma tuma

bèe. A bòra "kibaru" dèmèbaga nyumanw fana la, minnu y'a tògò jènsèn dinyè kònò, i n'a fò "UNESCO".

O nyèli kelen sira kan "UNESCO"ani "SUWISI" jama y'u bolodi nyögón ma ka fulakan mènnaw ka kunnafonisèhèn dilanni sabati. Mòti mara kònò, n'o bë wele ko "Kabaaru".

An bë waati min na sis "Kabaaru" baarada sìgili konyèw bëe lajèlèn banna. Kunnafonisèbènko la mara hakè la, Mòti

"kabaaru"

BP : 208.

TEL : 199.

Mòti

"kabaaru" de ye fòlò ye Mali ani Afiriki kònò i n'a fò "kibaru" ye fòlò ye cogo min na jamanaw hakè la farafinna kònò.

"Kabaaru" ye kunnafo-

nisèbèn ye, min bë bò kalo o kalo, fulakan na, Mòti mara kònò n'a nyèsinnen bë kalandenw ma fòlò operasón naani kònò n'olu filè nin ye :

- nyèsènè operasón
- malosènè operasón
- jègèmèn operasón
- baganmara operasón

Nin operasón naani kòfè, "kabaaru" nyèsinnen hè sòròkow, hadamadenyakow ani sekow ni dònkok latèmècogo nyuman ma Mòti mara bëe kònò. O de kòsòn, "kabaaru" dèmèli bë dò fara a ka baaara nyèli kan, walasa a ka dòn, k'a yiriwa, k'a sinsi a dabòra min kama, o ka nyè k'a d'an bëe ma.

sininyèsigi

Bëe bë kule ko gèlèya. Gèlèya tògò bë fò sinyè dama min na tile kònò, Alai dòròn de b'o da dòn. Ni da tun bë fèn faga, sabi gèlèya tun sara kabini tumajan.

Nka da tè gèlèya faga. Da yèrè bë si jan di gèlèya ma ka t'a fè, bawo, hali fèn bë minnu bolo, olu b'u poron a kan. N'o kèra sa, saraka tè bò tugun; siginyögón tè dèmè, sanko baaranyögón.

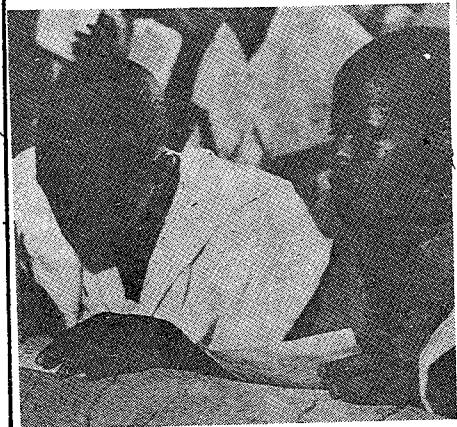
Fura fèn o fèn bë gèlèya la o ye sininyèsigi ye. N'a fòra sininyèsigi, o kòrò tè dòwèrè ye baa-ra nafama ani jantoyèrèla, i n'a fò k'i ka din'yèlatigè kow bèn i ka sòrò ma.

kalan ani sèbènni

Kalan diya ye sèbènni ye; sanko sèbènni nafama, min bë hadamaden kunnafo k'a bila sira nyuman kan, k'a ka dinyèlatigè nògòya.

Sèbènni bë kè fòtaw ani kétaw kan, yorò bëe, tuma bëe, cogo bëe. A bë kè tinyèkow de kan. O kòrò bë kénè kan. A bë kè laadilikow ani miirinakow kan walasa ka mógo-tòw bilasira wáli k'u sòn hakili la.

O de kòsòn kibaru kanubagaw bë bila sira kalan ani sèbènni na, walasa kunnafo ka tèmè bëe ni nyögón cè ka sòrò mógo si ma b'i ka dugu kònò.

kibaru kanubagaw

kuma kòròmaw

fèn kelen bè dinyè kònò, ale de ye dinyè fèn bée wolo. nka, dinyè fèn bée jèra k'ale kelen wolo.

Dipa Kulubali
Fangunba

◦◦

fèn bée binne bène ta, fo fèn nin kelen. o ye fèn jumèn ye ?

Basi Fanè
Manakòrònin

◦◦

fèn bée bée a den fè, fo fèn kelen. o ye mun ye ?

Sunkalo Tarawele
Nyamabugu

◦◦

dinyè fèn o fèn, n'a bée den wolo, a bée bée kònò ta fòlò, ka sòrò, ka den wolo. fèn kelen bée yen, o b'a ta den fòlò wolo gale, ka sòrò, ka kònò ta. nka, a bée kònò nyè fila kè

kalo kelen. kònò nyè fòlò, a bée o den wolo ten, a tè kònò ta o la. o kò fè, a bée sòrò ka kònò nyè filanan ta kònò ta, k'o wolo o kalo kelen.

o den fòlò in tè mago nyè ba ye, a tè mago nyè fa ye. nka, n'a sara, den ba barika bée ban.

den filanan ye muso ye. den fa bée se ka o furu, o tana tè den fa la. mògò wèrè fana bée se k'a furu, a tana tè mògò wèrè la. nka, ni mògò o mògò y'a furu den fòlò salen kò, dògòmuso tè si sòrò : n'a ma sa a npogotigiman, a bée sa kònyò so kònò. n'a ma sa kònyò so kònò, a fè bange kè, fo ka taa a se a ka saya ma. o ye fèn jumèn ye ?

Banuhun Danbèlè
Dòkòlò-Bamanan

◦◦

nin kèra so ani surukuba ani ntorinin ye.

so nana i kanto, ale bée filen fa nònò kènè sènsèbali min, hali misi si tè don ale da.

surukuba nana i kanto so ma : - "o man gèlèn. ne surukuba ta ka

gèlèn n'o ye." ko ale surukuba bée ba gèn so kò fè don o don, mògò t'a mèn ko ale surukuba sen dara mògò bo la.

ntorinin nana i kanto ko o si man gèlèn. su dibi la, ale ntorinin bée soso kun tigè.

nin fèn saba la, jumèn bée jumèn nyè ?

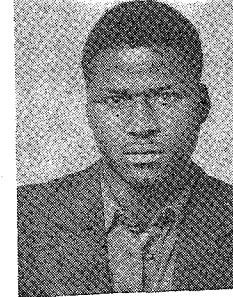
Burama Togola
Kòcèni

◦◦

ko jumèn ka jugu n'a bée ye dinyè kònò ?

Bugutigi Amidu Kulubali
Zanjèla

ka bò Pari

kuma kòròma jaabi

kuma kòròma dò bòra kibaru ni-mòrò 76 kònò ko : jiri sun kelen bée dinyè kònò, den naani bée o la. jiri sun in bée mògò bée ka so. jiriden fòlò, mògòw bée o dun. filanan, jiri ni mògòw bée jè k'o dun. sabanan, jiri ni mògòw bée o dun. naaninan, mògòw dama bée o dun.

o jaabi filè : jiri sun ye hadamaden de ye. i wolo don, ka se i den-kundi don ma, hèrè o hèrè bée kè o

la, mògòw de bée o bée dun, e yèrè tè fèn dun o la. o ye jiriden fòlò ye. jiriden filanan ye bolokoli ye ; hèrè o hèrè bée kè o la, i ni mògòw bée o dun. sabanan, o ye kònyò ko ye ; hèrè o hèrè, bée kè o la, i ni mògòw bée jè k'o dun. naaninan ye jiriden laban ye, o ye saya ye. hèrè o hèrè bée kè o la, mògòw b'o dun, e yèrè tè.

Usumani Kulubali
Seriwala

nin ye bataki ye, k'a ci kibaru kanubaganci bée lajèlen ma, ka teriya nyini kibaru kalanbaga bée fè. ne b'a nyini u bée fè, u ka to ka batakiw ci ne ma, ka kuma kòròmaw ni nsana kòrbaw kè bataki ninnu kònò, ka kunnafoi caman di u ka dinyèlâtigè wale bée kan, u ka yetaw ni u ka mèntaw kan.

an ka nyögòñ kanu, o de ka fisa ni dinyè ko bée ye.

ne ka adèrèsi filè : Wali Jara, 15 rue Keller, 75011 Paris.

kuma yòrò

Mali duguw kibaruyaw

ka bò Ncèso

nyògònyeba dò kèra Ncèso, kòori sènè baarada nyèmògòw ni cikèlaw ni nyògòn cè.

lajèrè in kun tun ye ka maanyò sènè yiriwa Kucala n'a lamini bée kòndò, ka fèerè nyini, min bè se ka baara in sabati.

sènèkèlaw da sera sanji ko ma. u ko maanyò tè se ka nyè, fo sanji k'a labò samiyè kòndò. bée dun bè sanji ko kala ma an ka jamana kòndò.

sènè baarada nyèmògòw ka kuma kòndò, u y'a jira ko ko bée n'a kè waati don. dan waati b'a la, shyèn waati fana b'a la, wa nògò min fana b'a labò, fo o fana jate ka dò. o tuma, kun fè baara kè tuma tèmèna sènèkèlaw fè.

u ye fèerè min sòrò, o de ye ka mògò tan latòmò dugu kòndò cikèlaw la, u ni cikèlakòliden ka jè ka baara kè samiyè kòndò.

o la sa, o mògò tan tan mana ta dugu kelen kelen bée kòndò, dugu kòndò mògò tòw bè tugu olu kò baara in na.

Musa Tarawele

ka bò Somabugu

mògò bè se k'a fò ko kalanbaliya bée nyini ka sìlatunun Somabugu la. bawo, sèbèn caman kalanbaga bée sòrò Somabugu denmisènw la bi :

- n'i ko alikuranè, i bée o kalanbaga sòrò u la ;
- n'i ko madarasa kalanden, i bée o sòrò u la ;

- n'i ko balikukalanden, i bée o sòrò u la ;

- n'i ko lakòliden, i bée o sòrò u la. wa, ninnu bée cèsirilen don u ka kalan na. ni denmisèn min si sera san wolonwula ma Somabugu la bi, a bée don kalan na.. o de kosòn, an ko kalanbaliya bée nyini ka sìlatunun Somabugu la bi.

Kèfa Konate

ka bò Sola

balikukalan nafa tè se ka ban fò la. fòlò cèkòròbaw tun bè lènpo la-jè u kun fè. nka, sisàn, ni gatigiw ye wari min sara, balikukalan karamògò b'a sèbèn balikukalan jate la. o kosòn, mankan banna lènpo ko sìra kan, o ye balikukalan nafa dò ye.

anw b'a fè ka taa nyè, an t'a fè an ka to kò. mògò dòw b'a fò ko gèlèya bée lanpan taji ko la. nka, anw fè Sola yan, anw ma gèlèya sòrò a la, k'a da min kan, anw ye kòori taari duuru sènè, k'o wari kè taji sòngò ni arajo kaba sòngò ye.

Solomani Mariko

ka bò Bugukòrò

nyinan samiyè kè cogoya filè nin ye an fè Bugukòrò yan :

anw kònònaganna, bawo ja juguya ra an fè yan kosèbè. sènèfèn min bée nyè dòonin nyinan, o ye keninge ye, o fisayara dòonin. a tò ma nyè, k'a ta tiga la, ka taa a bila kòori la, ani fini. sanyò ma nyè, hali shò ma nyè.

an kòni kònònaganna, bawo taa yòrò t'an na. nka, hali bi, an ma nyinè ala kò. dugu mògòw bée jè ka ala deli kè. mògò minnu ye dò dòn, olu bée k'u ta kè ji ko in na.

tòn dò bée anw fè Bugukòrò la yan bi, o tòn in ye yèlèma don dugu denmisènw ka baara la, k'a d'a kan, dugu denmisèn bée bée jè ka foro da samiyè fè. u bée soli ka bò, ka tilegan ni wulala kè, ka dugu mògòw ka forow shyèn k'a ban.

wari min bée sòrò o la, o bée bila dugu denmisènw ka kèsù la. jamana mago min mana se, o bée ta ka kè o ye. foyi tè tòn in kòndò, bén ni nyògòn faamu ani kò-to-nyògòn-ta-la kò, tòn in sigira sen kan san 1978 la.

Mari Kanè

laadilikan

"mòn" ma malo. "n't'a fè" de malola.

ni mògò y'i bolo kuru fèn na, k'a di i mògò nyògòn ma, a tigi ka kan k'a minè a bolo fila la. n't'ye fula sòsò ko la, i k'a si fò a ye.

n bòlimaw, nyèmògòw y'u bolo kuru balikukalan na, k'o sin an ma. bée k'a minè i bolo fila la kosèbè. an bée bi min na, ni mògò min ma kalan kè, o tigi kun bée bòrè kòndò dè. bée dun b'a nyini, i kun ka bò kènè ma.

Ncò Jara

Jarabugu

a dala ko julu / proses
 a julu Kibaru I chie / adalé feburuye kalo san 1983
 a nyene ka je leu ns complexe / effronté
 a dala ko muso mayguin
 a mayguin ka kura (= hyango) éprise
 dor adalé ko filer mentan
 (me econ. James oblique de l'etat)

kibaru kanubagaw kuma yòrò

nsiirin : bala ni sonsannin

taamanyðgòn juguya man nyi

don dò la, bala ni sonsannin ye nyðgòn kumbèn sirakumbèn na, sonsannin y'i kanto bala ma ko :

- "n terikè, e tògò ko dì ?"

bala ko ale tògò ko 'bala'. bala fana ye sonsannin nyininka ko :

- "e fana tògò ko dì ?"

sonsannin ko :

- "ne tògò ko 'dunankè'."

u kèra taamanyðgòn ye.

◦ ◦

u sera dugu dò la, u jiginna dugutigi ka so. dugutigi ye u fana ni malo kini ni sogo caman ye, ko :

- "dunan fana don."

sonsannin ye dumuni ta, k'a gèrè a yèrè la. bala fana ye a tègè ko, ko a bè dumuni kè. sonsannin ko :

- "e tògò ma fò, k'a d'a kan, u ko 'dunan', e dun tògò ko 'bala', ne tògò ko 'dunan'."

sonsannin kelen ye malo kini in dun ka ban pewu. bala tora ten.

◦ ◦

kòngò ye bala tòorò kosèbè, bala ye sonsannin ka finiw don a la, ka taa muso kòrònin dò ka nakò kòndò fènw sonyè, woso ni bananku ani ku, ka na sonsannin ka finiw bò, k'i da.

dugu jèra tuma min na sa, muso kòrònin taara bò a ka nakò kòndò, o y'a sòrò, a ka nakò kòndò fènw sen nen don. o seginna ka na dugutigi ka so, a y'i kanto dugutigi ma ko :

Kente
 a boloma ka dò /
 el est prime partie
 à mayemba il n'est pas possible

- "i ka dunanw ye ne ka nakò kòndò fènw sen."

dugutigi ye a ka dunanw nyininka ko :

- "jòni ye muço kòrònin ka nakò kòndò fènw sen ?"

u fila ko u nò tè. o kèlen, dugutigi ye furaji dò dì u ma. u ye o min, u fila bée fòonòna. sonsannin ta kèra malo kini ni sogo ye, bala ta kèra woso ni bananku ani ku ye. u ye sonsannin nyininka ko :

- "bere nyè joli ka kan ka bò bala la ?"

sonsannin ko bere nyè kèmè. bala bolila.

◦ ◦

a bolitò ye numukè dò sòrò fan finyè na. bala ko numukè ma :

- "n ka baarakèla bè kò fè ka na, n ka fanwolo bè a kun. ni a sera i ma, i k'a minè a la. nka, n'a nana, i b'a diyagoya minè." a ko : "a da ma ka gèlèn."

sòoni, sonsannin nana. numukè ye a wele ko :

- "i karamðgò ko a ka fanwolo bè i kun, ko i k'a di."

sonsannin ko :

- "fanwolo tè, ne tulo fila don."

numukè ye sonsannin tulo fila tigè.

◦ ◦

sonsannin bolitò tèmèna bala la.
 o taara a sòrò, kala bonnaw bè kala

binyè nyini na, sonsannin y'i kanto olo ma ko :

- "n ka baarakèla bè kò fè ka na. ni a sera a' ma, n ka kala binyè caman bè a kò rò, a' k'a bée bò."

sòoni, bala nana. kala bonnaw ye bala wele ko :

- "i karamðgò tèmètò ko a ka kala binyèw bè i bolo, ko i k'a di anwa ma."

bala ko :

- "kala binyè tè, ne jolow don." kala bonnaw ye bala minè, k'a jolow bée bò, k'a jè pewu.

◦ ◦

u bée ni dimi tora ten, fo u ni wulu mayadala law ye nyðgòn ye, ta-ma bè dòw bolo. wuluw ye bala mi-tè, tamatigiw ye sonsannin faga.

◦ ◦

u fila bée tora taamanyðgòn juguya de la. n balimaw, sonsannin ni bala ka nin taama in ye mun nyè u ye ? n balimaw, nin b'a jira an na k'a fò, jè jigu kun ye nyðgòn coron ye. an k'an jija, an ka tilen nyðgòn ye, k'a d'a kan, tilennenya de bè laban. n'i y'a sòrò, sonsannin ni bala tun tilenna nyðgòn ye, nin kasaara in tun tè u sòrò. n balimaw, ala k'an kisi taamanyðgòn juguya ma.

*le + A
ma + A* Kamatigi Kulubali
Sòbugu

da maje / →
 da manjo →

a dame ka jelen
 a dame ka yo

kankodònniya

Kibaru kalanbaga bée y'a dòn-ko sariya dòw sigilen bée bamanankan sèbènni na, minnu bée kë sababu ye, nyögònfaamuya bée nögòya bamanankan sèbènbagaw ni nyögòn cè.

O sariya ninnu sigira k'a da kankodònnaw ka dònnyia de kan. O la sa, ni mògò min b'a fè ka o sariyaw faamuya, fo i fana ka o dònnyia sòrò. O kosòn, an terikè Bakari Jara y'i cèsiri, ka kankodònniya yòrò girinbw sèbèn bamanankan na, kankodònniya yòrò minnu bée se ka mògò dèmè ka bamanankan sèbèn a sèbèncogo nyuman na.

A yòrò fòlò ye siginiko de ye. Bamanankan ni Mali kan tòw siginiw kofòra kibaru nimòrò 131 kònò. Bakari Jara ka kuma dòw filè nin ye, minnu bëna se ka dò fara an ka faamuya li kan sigini ninnu lahalaya la.

sigini

Sigini ye sèbènden dama dò de lajèrèlen ye, minnu bée fò ka bò nyögòn kò fòcogo dantigèlen na, i n'a fò :

a b c d e è f g h i j k l m
n ny ñ o ò p r s t u w y z

"a" de ka kan ka fò fòlò, ka "b" tugu o la, ka "c" da o kan, ka taa a fè fo ka se "z" ma. Siginiden sèbènn filè cogo min na nyögòn kò, u bée fò ten fana.

sigini nafaw

Nafa fila de b'o la :

- Nafa fòlò

A durusi ka dì nin cogo in na; a fòtò, mògò tè nyinè den si kò.

- Nafa filanan

Danyègafe kònò, danyèw nyini ka dì. Bari, usèbènni sen fè, siginidenw ka fonyögòn kò jate minènen don.

kunnaфони

Sariya bée danyèw sèbènni na danyègafe kònò : mògò tè se k'u sèbèn nyögòn kò cogo min ka dì i ye.

An k'a misali ta danyè naani kan, minnu bée bée daminè ni "b" ye :

baro bara bari bali

N'a fòra ka danyè ninnu sèbèn nyögòn kò danyègafe

kònò, sigini fòcogo n'a sèbèncogo sariya fè, an b'a sèbèn :

bali bara bari baro

"bali" fòlò bée sèbèn, ka "bara" da o kan, ka "bari" tugu o la, k'a laban ni "baro" ye.

Kun jumèn na ?

- "bali" ni "bara" bée bée daminè ni "ba" ye. Nka, n'an ye u labanw lajè, "li" ni "ra", "l" de fòlò sèbènn bée sigini na. O de kosòn, "bali" bée sèbèn fòlò, ka "bara" da o kan.

- "bara" ni "bari" bée bée daminè ni "bar" ye. Nka, u bée laban ni "a" ni "i" ye. "a" de dun fòlò sèbènn bée sigini na. O de kosòn, "bara" de fòlò bée sèbèn danyègafe kònò, ka "bari" tugu o la.

- "bari" ni "baro" bée bée daminè ni "bar" ye. Nka, "i" de fòlò sèbènn bée sigini na. O de kosòn, "bari" de bée sèbèn danyègafe kònò fòlò, ka sòrò, ka "baro" sèbèn.

nyininkali

1. A' ye danyè ninnu lajè :

bali bara bari baro

A' ye "banan" sigi a sigiyòrò la, k'a fara danyè ninnu kan.

2. Danyè dòw filè nin ye, minnu ma sigi nyögòn kò u sigicogo la danyègafe kònò :

daaba dabi daba daamè

A' ye sigini sariya waleya k'u sèbèn, i n'a fò danyègafe kònò.

Ni mògò min sera ka jaabi sòrò nyininkali ninnu na, i b'a dòn o de la k'i ye siginiko in cogo faamuya. O jaabiw bée bò kibaru nata kònò.

keninge (binbiri)

keninge sènè yòròw

keninge bè sènè yòròw la, yòrò minnu san kònò ji binta bè milimètèrè 600 ni milimètèrè 1 400 furancè la. n'i ye Mali ja filè, i n'a dòn ko keninge bè se ka sènè Kayi mara, Kulukòrò mara, ani Sikaso mara kònò. a bè se ka sènè fana Segù mara ni Moti mara yòrò caman na.

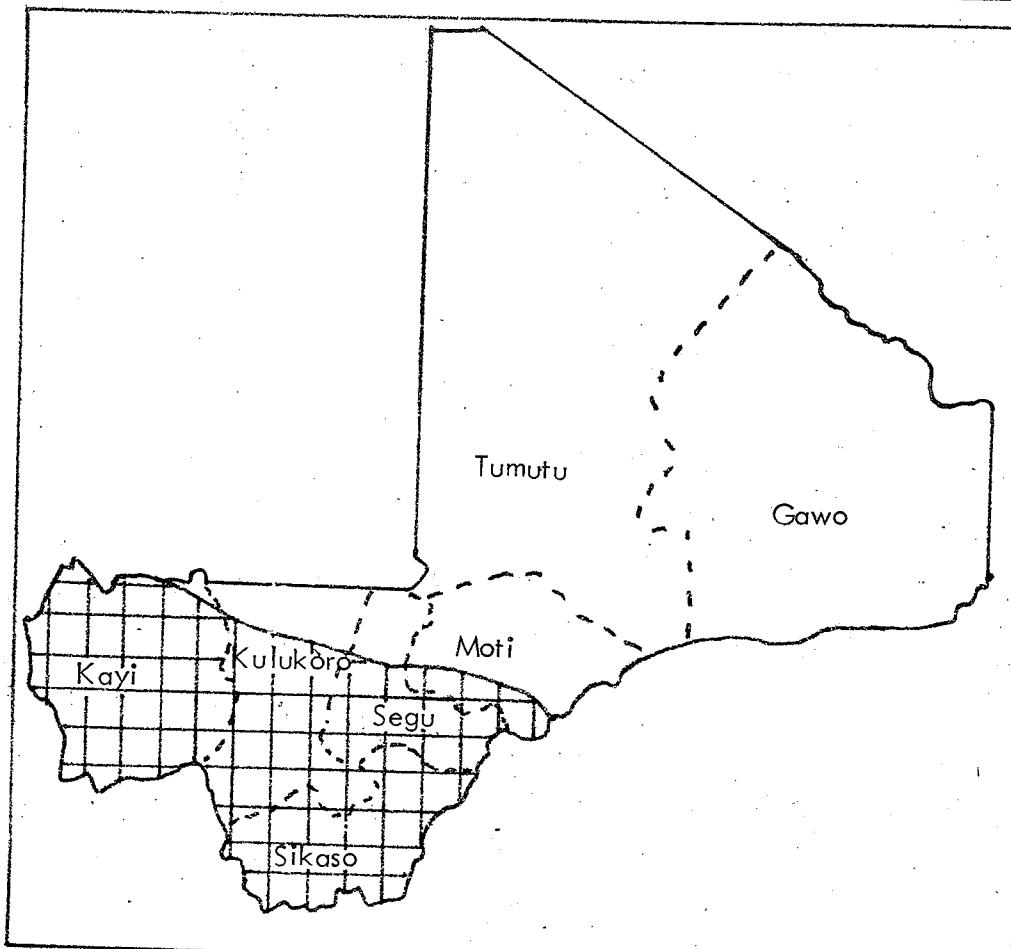
nyò sènèni yiriwali hukumu kònò, siw sòròla keninge la, minnu sènèna k'u lacaya an ka cikèkalan yòròw la. o ye :

- "sh 11 d 1" nyòsiw, minnu ka teli ddonin. u kisè jèlen don, u bè se ka dàn yòròw la, yòrò minnu san kònò ji binta bè milimètèrè 650 ni milimètèrè 900 furancè la.

- "sh 1 d 2" ni "d 5" nyòsiw, minnu ka suma ddonin. u kisè jèlen don, u bè se ka sènè yòrò minnu san kònò ji binta bè milimètèrè 800 ni milimètèrè 1 000 furancè la.

- si kòròw b'an bolo, minnu ka nyi, i n'a fò, cèmarifin, nyòfin, ani cowadi. olu bée kisè jèlen don, awa, u bè se ka sènè yòrò fòlen ninnu na.

halì bi, nyinini kèlaw bè ka siw nyini, minnu nafa ka bon ni ninnu bée ye.

yòrò minnu ji binta bè caya ni milimètèrè 600 ye samiyè kònò, olu jiralen filè Mali ja in kan ni ciiciiw ye.

nyèbila baaraw

nébi upi
keninge bè fò sènèfèn minnu kò, o bè se ka kè kòri ye, walima tiga, walima maanyò.

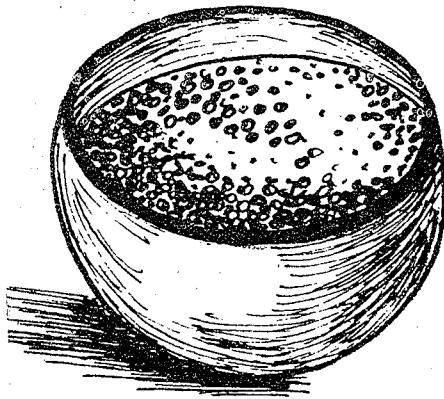
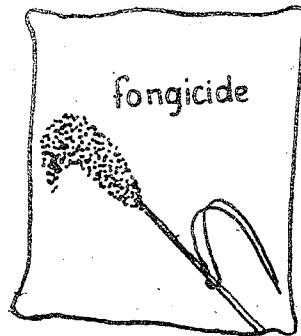
dugukolo labèn

an y'a kòlòsi tuma caman, keninge min bè tinyè jintanya fè ji binda tuma, o ye minnu danna, k'a sòrò, foro ma labèn. minnu dannen bè labure kan, olu bè ja kun, u wulitò.

ni sanji gale ma basigi, dugukolo bulukuli kosèbè bè se ka kè ni daba ye, n'i ma se ka labure sòrò.

keninge (binbiri)

siw furakèli

keninge siw ka kan ka furakè ni
sijolan binkènènaman ye, tile segin
walima tile 10 yanni a dan tuma cè.
o bè fènnynamaw ni banaw kèle.

fura in bè sòrò mana bòrènin kònò,
min hakè bè bèn garamu 20 ma.
o garamu 20 bè bèn nyòsi kilo tan
ma, bolola danni wo, masinna danni
wo, kilo tan bè bèn taari kelen ma.

o la, i bè nyòsi kilo tan ni sijolan
in kè filen kònò, k'i bolo filà k'là
la, k'a lamaga, fo fura ni nyòsi ka
nyògòn ta.

◦
◦◦

sijolan bè siw tanga bana ma, fèn
fana don, min man nyi mògò ni ba-
gan ma, o la sa;
- i kana fura in yèlèma, a sanna

bòrè min kònò, i b'a to o kònò, fo
siw furakèli don ka se.

- i ka minèn kelen nyini, ka taama-
shyèn kè o la, min bè kè furakèli
minèn ye tuma bée, a kana kè baa-
rakèlan wèrè ye.

- k'i to furakèli la, i kana tabadaga
min, i kana sira min, i kan'a to i
bolo ka se i da ma, wali i nun.

- furakèli mana ban, i bèsì furakè-
lenw nyémadogo denmisènninw ma.

- furakèli kò fè, i bè foroko lankoo-
lon in jeni, walima k'a don dugu ju
kòrò.

- yanni danni ka daminè, kangari
da denmisènw ye, u kana si dun,
n'u bè k'a dan.

- furakèli, walima danni bannen kò,
a' ye aw tègè ko ni safunè ye.

- danni bannen kò, si in tò kana dí
baganw ma, aw yèrè fana kana a
dun.

danni

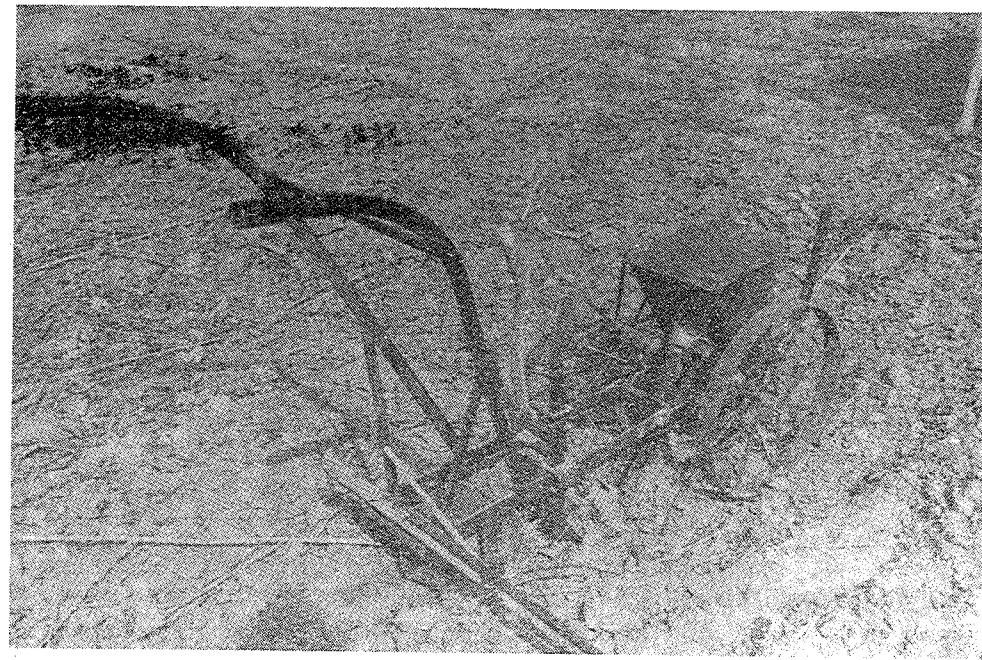
danni kè cogo

a nyuman ye ka danni kè ni danni
kè masin ye. jurula danni fana bè
se ka kè.

wèlènw ni nyògòn cè bè se ka kè
santimètèrè 80 ye, ka danni dingèw
ni nyògòn cè kè santimètèrè 70 ye.
nka, ni shyènni ka kan ka kè ni sa-
ribilennin ye, i bè wèlènw ni nyò-
gòn cè kè santimètèrè 70 ye, ka
danni dingèw ni nyògòn cè fana kè
santimètèrè 70 ye. o kè kun ye,
walasa ka kunfilabèn nògòya shyènni
tuma na : an be waati min kè ka
shyènni kè dingèw furancè la, a bè
dò bò o la.

danni kè waati

keninge bè se ka dan, k'a ta mè
kalo tile 15, fo zuwèn mumè bè
kònò.

danni kè masin filè nin ye

mie à yé jin kén kén
la hije diya

k f'a hije diya

keninge (binbiri)

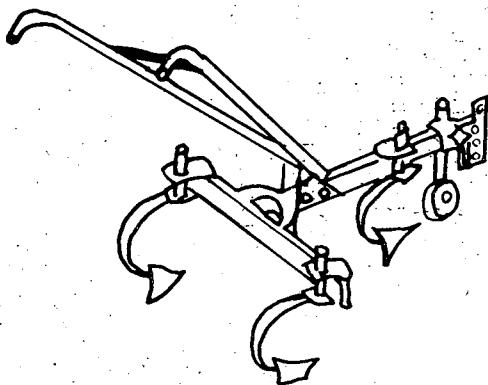
keninge sunw ladonni

farali

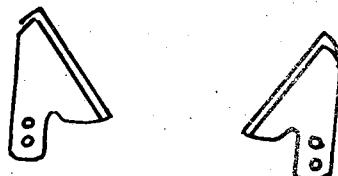
farali joona ka nyi. a bè se ka kè keninge wulilen kò tile 15, walima tile 20. ju saba bè to dìngè kelen kelen kònò.

shyènni

shyènni fòlò bè kè farali tuma na. shyènni tòw bè bò foro bin ta cogo la.

nin ye saribilennin labènnen ye kòròshyènni kama. o baara la, nyin saba de bè don a la : kelen nyè fè, fila kò fè kè kelen kelen na.

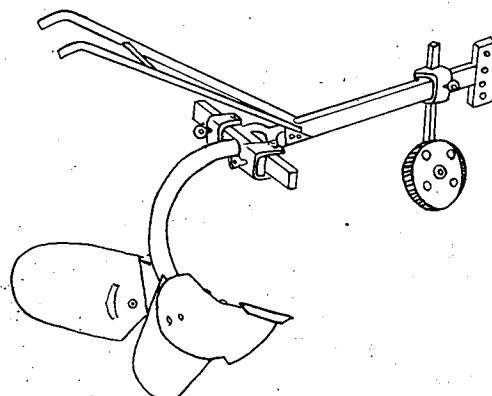

nyè fè nyin da ye fila ye. kò fè ta fila da ye kelen ye : olu fila dontò i fè, i b'u da bila danni siraw ni

nyògòn cè, u tèna sunw tigè cogo min na.

kòròbarili

dòw ko "kòròbarili", dòw b'a fò ko "judonni". o bè kè tile 45 keninge wulilen kò.

nin ye saribilennin labènnen ye ju-donni kama. o baara kama, daba kelen de bè don a la.

nògòdon

nògò bè se ka don keninge si nyumanw kòrò :

- mòni kuru kilogaramu 50 bè don danni tuma na.
 - sègèni kilogaramu 50 bè don farali tuma na.
- nògòdon in ka nyi, n'a y'a sòrò, keninge binna kòori foro kòrò la.

ntumuninw kèlè

nafa min bè ntumuninw kèlèli la, n'i y'o jateminè, ka fura sòngò fana jate, i n'a dòn ko a nafa ka dògò sènèkèla ma. o la, ni ntumuninw

ma caya i ka keninge foro kònò, fu-ra sanni ka ntumuninw kèlè, o kun-tè. nka, ni ntumuninw cayara fo k'a dama tèmè, fura bè se ka san k'u kèlè.

ni foro kèrè jèlen don, o kènè kònò mana mèt èrè fila bò, o baara yèrè bè dò kè ntumuninw kèlèli la.

sègè kèlèli

nyininikèlaw bè ka fèerè nyini o sira kan.

sisan, min bè se ka kè, o ye ka sènèfènw fòfò nyògòn kò, ka foro to a ka lafiya, ani ka nògò don foro la.

ntònw kèlè cogo

ntònw kèlè cogo fòlò ye dugukolo labènni ye : bulukuli ani dugukolo ja'an shyènni, olu bè se ka kè sa-babu ye ka ntònw fanw bò kènè ma, tile k'u ja, k'u faga.

ntònw kèlè cogo filanen ye kòròshyènni ye. nafa min bè kòròshyènni na ntònw kèlèli hukumu la, olu filè nin ye :

- o b'a to, fan tòròtaw bè dògòya.
- a bè dò bò bin juguw la, minnu ye ntònw dogo tu ni u balo ye. a kòlò-sira ko bin ka ca foro o foro la, o ka di ntònw ye.

pòsòni dò bè yen, min bè ntònw faga. o pòsòni ni bu de bè nyagami (nyò bu, malo bu, kaba bu, wali falibò, wali so bo). o bè kè nògò ye, ka yeri foro kònò.

ni ntònw bonyana, o pòsòni mugu bè yuguyugu foro kònò.

keninge (binbiri)

suman sòròli

keninge kari

nyò bè kari, n'a sera, a man kan ka gosi, k'a sòròli, a ma ja.

keninge mara cogo

sanni nyò ka bila jìginè kònò, gamagèrèn garamu 100 bè kè a kisè kilo 100 la. nka, gamagèrèn ka farinya dan ye kalo naani ye.

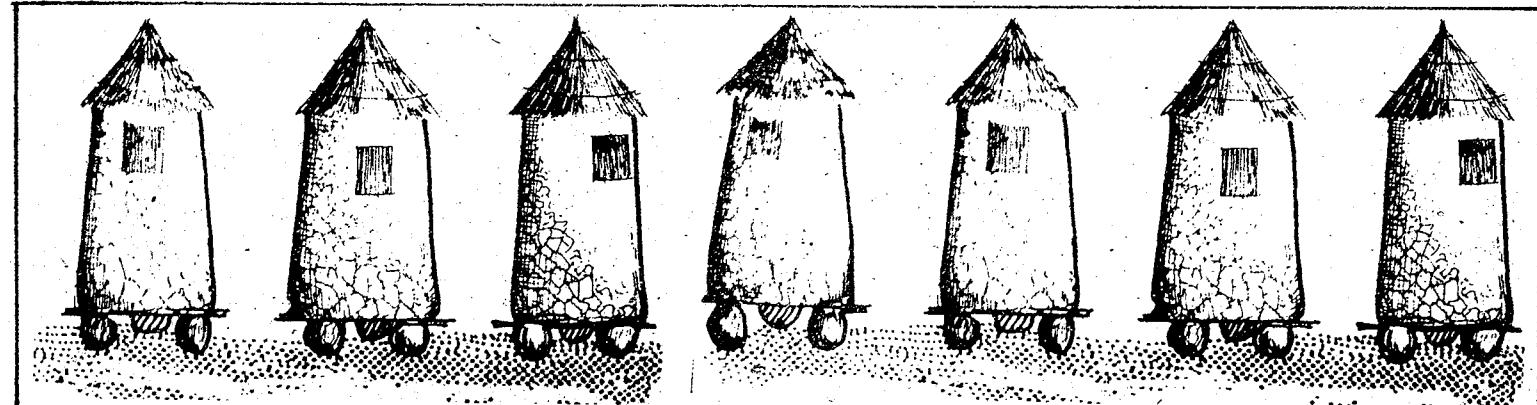
sènèkèlaw bè deli k'a mara cogo min na ka kònò, n'o ye ka bugurinjè funfun, a ka kan, o fana ka nyi.

keninge kalaw nyèci

ni daabaw y'u ka duntaw bò a ka law la, a tò bè cè, k'o bila misi sen

kònò, u bè da yòrò min na su o su, n'i ye yòrò furan nyamanw kè a kan, ka ji fana bòn a kan tuma ni

tuma, misi bo ni kalaw ni nyamanw bè toli ni nyògòn ye, o bè kè nògò nyuman ye.

tali kèra yòrò minnu ha ka kibaru nyè naani ninnu labèn, olu filè nin ye :

- gafe min sèbènna Kucala kotònyèrè karamògò baarada fè, n'o tògò ye ko : "cikèda kunnafoni gafe fòlò".
- gafe min labènna sènèkè baarada fè, sènèkè baarada min nyèsinnen bè sòrò yiriwali ma Kaarata kònò (o.d.i.k.), n'o gafe tògò ko : "baara kalan gafe".

Daa ni

jeli baba sisòkò ka maana

- "èè", a ko : "e mògò min, kabi dugu mana jè, i bë tilen ka yaala, dugu jè furadama, e ma i hali jò bolonda la, i ye mun mèn Segu kònò bi ?"
 a ko : - "baba, n ma fèn mèn."
 a ko : - "mun bë e la ?"
 a ko : - "foyì tè n na."
 - "aa", a ko : "o tè baasi ye."

Iaansara nana ka na se sa,
 Sinbalan ye Bakari Jan ka dafila fa mugu la,
 ka nègèden jalal filà bila a fan bëe lajèlen la.

○
○ ○

a y'a sòrò, dugu mana jè,
 ni Sinbalan nana i jò a fa Bakari kun na,
 ko : - "baba, i ni sògòma",
 a b'a fò :
 - "marahabanin, musokolonden c,
 kòri hèrè sira ?"
 - "mm", a bë fa jaabi : "è, baba,
 ne kòni ye musokolonden ye,
 nka, e mèenna si la kojugu dè.
 ne Sinbalan musofuru bë se tuma min,
 a b'a sòrò, n sara,
 ne tè mèen si la, janko ka muso furu."

○
○ ○

ò, an ye suròfanaw dun Segukòrò,
 dòonin an sigilen bë,
 Daa ko á ka jònke de ma,
 a ko : - "ne ka Dòrko".
 a ko : - "makè, bëe bëe to i dòrko rò."
 a ko : - "taa, ko ne ko ko Bakari ka na."
 Dòrko nana i jò Bakari Jan ka bolonda la,
 a ko : - "a' ni su."
 u ko : - "marahabanin."
 a ko : - "makè Bakari,
 faama ko i ka na."
 a ko : - "taa a f'a ye,
 ni n banna dumuni na, n bë na."

Bakari Jan bë tila dumuni na,
 ko a b'a tègè ko,
 Daa ko a ka jònke dò wèrè ma,

ko : - "n-jugu-bè-bolon-min-kònò."
 a ko : - "makè, i nyin kuma tè fò yen."
 a ko : - "taa ko ne ko Bakari ka na".
 o fana nana :
 - "makè Bakari,
 faama ko i ka na."
 a ko : - "taa a f'a ye,
 ni banna dumuni na sisani,
 n bë n ka finiw don,
 n bë na,
 n bë n labèn."

Bakari Jan y'i labèn,
 a bë se a ka bolonda la,
 a ni Daa ka jònke dò wèrè bennna.
 Daa ko o ma : - "è, du-min-sigi-tè-muso-ye."
 a ko : - "makè,
 o dukòndòmgòw ka kumanin ncinin tè o bolo."
 a ko : - "taa ko ne ko Bakari ka na."
 o bë na se bolonda la, o ni Bakari bennna :
 - "aa, makè Bakari,
 faama ko i ka na."
 a ko : - "wa, an taa."

○
○ ○

Bakari Jan ye i kòdi yòrò min, ko o bë taa,
 a denkè Sinbalan ko a ma :
 - "è, baba,
 i bolo lankolon bë taa ten ?
 i tè hali i ka tama ta i bolo wa ?"
 - "ayi", a ko :
 "n den, fèn tè n na yan ni faama yòrò cè."
 ò, nka,
 Bakari Jan t'a dòn ko mògòtigi ye ka janfa dila k'a kònò.
 nka, den y'a janfa nín dòn,
 a ma sòn ka fèn fò fa ye.

- "èè", a ko : "baba",
 a ko : "i bë taa, i tè hali i ka npamuru ta wa ?"
 - "èè", a ko :
 "Sinbalan, fèn kòni tè ne na yan ni faama ka so cèsa."
 - "èè", a ko :
 "babà, i bë taa, i tè hali i ka marifa ta wa ?"
 - "èè", a ko :
 "Sinbalan, e fana ka ko ka gèlèn ;
 n ko fèn tè n na yan ni faama ka so cè.
 faama ye n wele, n bë taa o wele lajè,

o se
n bc

ò, B
n'a t
a ta
a de
ka tu

ò, B
a y'c
a y'i
an b
ò, B
a de
a ye

a bë
mògò
Baka
a de

a na
a bë
a y'c
cè d
a y'c
a der
tònje
kòri
a der
Sinb
- "ni
n bë
a' bë

ò, fo
ka du
Sinb

Bakar
faam
jaa,

Bakari Jan

o sera marifa ni muru bée tali la ?
n bolo lankolon bë taa o."

◦ ◦

ð, Bakari Jan y'i kòdî ;
n'a tun y'i kòdî,
a taamatò t'a kò filè.
a denkè Sinbalan ye dafila ta,
ka tugu a nò fè.

ð, Bakari Jan bë na don Daa ka bolon kònò,
a y'a sòrò,
a y'i ka tònjàn mògò biduuru da bolon kònò,
an bamananw ko cè dèbè ni tan.
ð, Bakari Jan nana don bolon kònò,
a denkè Sinbalan ni dafila nana i merun bolon da la,
a ye bolon fòlò cèci.

a bë na don filanan kònò,
mògòtigi ye ka tònjànkè mògò dèbè ni tan da o fana kònò.
Bakari Jan bë o cèci,
a denkè Sinbalan ni dafila nana i jò o fana da la.

a nana bolon sabanan da la,
a bë don o kònò,
a y'a sòrò,
cè dèbè ni tan dalen bë o fana kònò.
a y'o cèci yòrò min,
a denkè Sinbalan ni dafila nana i jò o da la.
tònjànw y'i kanto : - "mm,
kòri faama ka janfa dun na bò ?
a denkè ni dafila b'a nò fè dè.".

Sinbalan ko u ma :
- "ni n ye mògò o mògò kumakan mèn,
n bë mugu ci o la yan.
a' bée ka da dè."

ð, fo Bakari Jan nana se dukènèba ma,
ka dukènè cèci, ka don Daa fè a ka cèso kònò.
Sinbalan ni dafila nana i merun u sigilen da la.

◦ ◦

Bakari Jan donna yòrò min,
faama ni nisòndiya yèlèla, k'a kunbèn.
ja, janfa bë a bolo.

a yèlèla :

- "aa, Bakari nana, i ni fama,
e Bakari bisimila.
nka, e nyènafin tun bë ne na.
Bakari, i dun bë to ka fama ne ma,
i tè na bò ne ye,
fo ni ne y'i wele.
na, an ka dòlò min.
ne ko n ka baramuso Kòninba ma,
n ko a ka dòlò nyuman dìla n ye.
o ka fisa, an bë forobadòlò min min bolon kònò.
o dòlò ka di,
nka, nin dìlara ne ni e mògò fila de kama,
an ka dòlò min."

◦ ◦

ð, Daa sigilen bë,
mògòkuntigèmuruba dalen bë a kòrò,
mògòkuncijeleninkala dalen bë faama kòrò,
nsirasèmèba dalen bë a kòrò,
a ye ka nin bée ta k'a bila Bakari kama.
ð, nka,
Bakari t'a dòn faama b'a wele k'a janfa.
a denkè Sinbalan merunnen bë da la.

Bakari Jan y'i sigi ;
Daa sigilen bë kalaka kan,
Bakari Jan nana i sigi a kérè fè.
Daa bë to ka filennin fa dòlòji la,
a b'a min k'a ja ;
a b'a fa dòlòji la k'a di Bakari ma,
a fana bë dòlò min, k'a filennin ja.
ù cè fila bë dòlòmin na so kònò,
Daa ka baramuso Kòninba sigilen bë kalaka kan u kérè fè.

◦ ◦

ð, tògò jan ani cè jan tè kelen ye..

ð, dinyè ye gansan naani ye :
mògòw tè nòrò mògò la gansan ;
mògò tè tigè mògò la gansan ;
mògò tè ban mògò la gansan ;
ð, cèkòròba yèrè tè a ka kulusi ko su fè gansan.
ð, dinyè ye nin gansan naani nin ye.

(a tò bë bò kibaru nataw kònò)

kibaru kanubagaw kuma yòrò

iban

e, daba yana,
e ko don,
n teri nyuman,
i ban.

◦◦◦

i miiri.
i ka baara...

e, kalo saba nyò nin,
tile fila, e y'o min.
fèti wo fèti,
bala bè ta,
jenbe bè ta,
nkòni tè to.
jama bè lajè,
fèn bèe bè tobi :
tile saba hèrè,
kalo wòorò sègèn.

◦◦◦

e, n teri,
an k'an fara nyògòn kan
k'a misidaba san,
k'a wotoro san,
sègèn kò ye hèrè ye,
yèrè dèmè nyògòn tè.

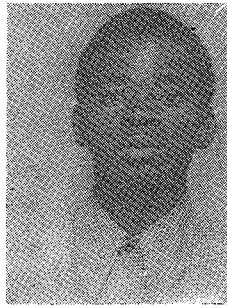
◦◦◦

n teri, foronin t'an bò,
nakò bè yen.
n teri, i ban
yaala ma,
fugariya ma,
coolo ma.

◦◦◦

n teri, i ban,
i ka sèbè kè.

Yòrò Mènkòrò Jakite
Buguni

ne wolola san 1964 la, a ni nyinan cè ye san 18 ye. ne ye cikèla de ye. bawo, ne wolola, k'a sòrò, n faw bè cikè la, wa hali bi, ne yèrè b'o cikè kelen na. bamananw ko : "i wolola k'a sòrò, dònniya min b'i ka bulonda la, n'i m'a labato, i kan'a tinyè."

ne ye ko dòn, ka sòrò, ka kuranè kalan. san 1978, ne ye balikukalan daminè. Musa Kanè de ye Bugukòrò kalanso fòlò jò, ka kalan daminè, o ni nyinan cè ye san naani ye. o san naani in kònò, ne ye fèn mèn, ne ye fèn dòn, ne ye fèn ye sòrò sira kan, dònniya sira kan, ani baara sira kan.

ne bëna poyi dò bò, k'a tògò da "Mali"

Mali

Mali, e ye ne faso ye.
Mali, ni ne fara, e don,
ni minnògò ye ne minè, Mali, e don.
mògò o mògò, n'i y'a ye
k'i b'i da sago fò,
a b'a sòrò, i kònò falen don.
jòni bè i kònò fa ?... i faso.
Mali, i ni ce.

Mali, n ko :
e de fòlò kèra
yatimèw ni faantanw jigi fòlò de ye Afiriki kònò.
Mali, ni e tun tè,
anw tun na kè juguw sago ye.

bi ni sini tè kelen ye,
k'a d'a kan,
an tun bè ci kè ni dabani kurunin ye.
Mali, i nana ni dabanya ye,
min kosòn, anw bè se ka lafiya sòrò cogo min na,
o bòlen kò yen, i nana ni tarakitèri ye,
min kosòn, anw bè lafiya cogo min na.

ni sanji bè na,
mògò bè boli ka togo sègèrè.
a bè cogo min na,
anw fana bè boli
ka Mali sègèrè ten.

Mari Kanè
Bugukòrò